सन्धिवेलाद्यृतुनक्षत्रेभ्योऽण्। (१६/१३८७)

कालात् इत्येव। सन्धिवेलादिभ्यः [1]ऋतुभ्यो नक्षत्रेभ्यश्च [2]कालवृत्तिभ्योऽण् प्रत्ययो भवति शैषिकः। ठञोऽपवादः। अण्ग्रहणं वृद्धाच्छस्य (४.२.११४/१३३७) बाधनार्थम्। सन्धिवेलादिभ्यस्तावत् – सान्धिवेलम्। सान्ध्यम्। ऋतुभ्यः – ग्रैष्मम्। शैशिरम्। नक्षत्रेभ्यः – तैषम्। [3]पौषम्।

सन्धिवेला। सन्ध्या। अमावास्या। त्रयोदशी। चतुर्दशी। पञ्चदशी। [4]पौर्णमासी। प्रतिपद्। 'संवत्सरात् फलपर्वणोः' (ग. सू. १०४)–सांवत्सरं फलम्। सांवत्सरं पर्व[5]॥

प्रावृष एण्यः। (१७/१३८८)

प्रावृष्शब्दाद् एण्यः प्रत्ययो भवति शैषिकः। ऋत्वणोऽपवादः। प्रावृषेण्यः बलाहकः॥

वर्षाभ्यष्ठक्। (१८/१३८९)

वर्षाशब्दाद् ठक् प्रत्ययो भवति शैषिकः। [6]ऋत्वणोऽपवादः। वार्षिकं वासः। वार्षिकमनुलेपनम्॥

छन्दसि ठञ्। (१९/३४५०)

वर्षाशब्दात् छन्दसि विषये ठञ् प्रत्ययो भवति [7]शैषिकः। [8]ठकोऽपवादः। स्वरे [9]भेदः। 'नभश्च नभस्यश्च[10] वार्षिकावृतू' (तै. सं. ४.४.११.१)॥

वसन्ताच्च। (२०/३४५१)

छन्दसि इत्येव। वसन्तशब्दाच् छन्दसि विषये ठञ् प्रत्ययो भवति शैषिकः। ऋत्वणोऽपवादः। 'मधुश्च माधवश्च वासन्तिकावृतू' (तै. सं. ४.४.११.१)॥

हेमन्ताच्च। (२१/३४५२)

छन्दसि इत्येव। हेमन्तशब्दाच्छन्दसि विषये ठञ् प्रत्ययो भवति शैषिकः। ऋत्वणोऽपवादः। 'सहश्च सहस्यश्च हैमन्तिकावृतू' (तै. सं. ४.४.११.१)। योगविभागः उत्तरार्थः॥

सर्वत्राण् च तलोपश्च। (२२/१३९०)

हेमन्तशब्दाद् अण् प्रत्ययो भवति, तत्संनियोगेन चास्य [11]तकारलोपः[12]। [13]हैमनं वासः। हैमनमुपलेपनम्। सर्वत्रग्रहणं छन्दोऽधिकारनिवृत्त्यर्थम्। छन्दसि भाषायां च सर्वत्रैतद्भवति। ननु च छन्दसि इति

---

1. ऋतुवाचिभ्यः फ 2. कालवृत्तिभ्यः नास्ति फ. ह. 3. नास्ति ह. 4. नास्ति फ. ह. 5. सांवत्सरिकम् अन्यत् इत्यधिकम् ड. 6. अणोऽपवादः ह. 7. शैषिकः नास्ति फ. 8. ऋत्वणोऽपवादः ब. 9. विशेषः क. इ. फ. ह, स्वरे भेदः नास्ति ब. 10. अपि इत्यधिकम् फ. 11. तकारस्य फ. 12. च इत्यधिकम् क. 13. हैमनो वायुः इ.